

Małgorzata Koc

WYCHOWANIE MUZYCZNE W PRZEDSZKOLU

METODYKA ZAJĘĆ
UMUZYKALNIAJĄCYCH
W PRZEDSZKOLU

Materiały dodatkowe do szkolenia

Spis treści

1. Śpiew i ćwiczenia mowy. Zasady wprowadzania piosenki	2
2. Ruch przy muzyce. Rodzaje zabaw ruchowych ze śpiewem. Ruch przy muzyce – opowieść ruchowa. Ruch przy muzyce – taniec	5
3. Gra na instrumentach. O czym warto pamiętać podczas wprowadzania i wykorzystywania instrumentów perkusyjnych	7
4. Słuchanie muzyki	9
5. Tworzenie muzyki	11
6. Praktyczne wskazówki, przydatne w prowadzeniu zajęć umuzykalniających	12
7. Bibliografia	14

1. Śpiew i ćwiczenia mowy. Zasady wprowadzania piosenki

Śpiewanie piosenek rozwija wrażliwość muzyczną dziecka. Zbiorowy śpiew jest przyjemnym doznaniem, wytwarza energię, daje poczucie jedności, wzmacnia więź z grupą. Dzieci lubią śpiewać i bez problemu podporządkowują się ustalonym zasadom. Wspólnie zaczynają, kończą, reagują na znaki nauczyciela, śpiewając głośniejsze, ciszej, szybciej lub wolniej. **Poza rozwijaniem umiejętności muzycznych śpiew przynosi także inne korzyści – poprawia wady wymowy (jąkanie się), postawę ciała, wspomaga rozwój klatki piersiowej, właściwe operowanie oddechem albo dotlenienie organizmu.** Wpływa również pozytywnie na system nerwowy, odpręża, uspokaja lub ożywia.

Śpiew dzieci w okresie przedszkolnym na ogół brzmi fałszywie. Przyczyną nieczystej intonacji jest niedostateczny i nierównomierny rozwój aparatu głosowego, powolność percepcji słuchowej, pamięci muzycznej, a także czasami zaburzenia sensomotoryczne, jak i częste przebywanie w hałasie¹.

Praca nad czystą intonacją i muzycznym wykonywaniem piosenek jest bardzo ważna i potrzebna. Istotne jest, aby nauczyciel w pełni uświadomił sobie jej cele, metody i zakres, a także niebezpieczeństwa tkwiące w nieprawidłowym i niekontrolowanym śpiewie. Częste słuchanie własnego głosu, głosów całej grupy i nauczyciela wpływa na świadomość intonacyjną. Ćwiczenia i zabawy intonacyjne z dziećmi to przede wszystkim „wzór” mowy i śpiewu nauczyciela, czyli barwa głosu, skala, intonacja, artykulacja. Ćwiczenia intonacyjne w przedszkolu występują najczęściej podczas nauki nowej piosenki.

Piosenki dla dzieci powinny być umiejętnie dobrane zarówno pod kątem rozpiętości skali melodycznej danej piosenki, trudności rytmicznej, skoków melodycznych, jak i zawartości tekstu, którego zbyt duże zagęszczenie przyczynia się do niewyraźnego śpiewania oraz do obniżania wartości estetycznej wykonywanych przez dziecko piosenek.

Aby ocenić piosenkę pod kątem możliwości wokalnych przedszkolaków i trafnie dobrać dla swoich podopiecznych, należy przyrzeć się jej zapisowi nutowemu. Rozpiętość skali danej piosenki odpowiednia do możliwości dzieci przedstawia się następująco:

- dla 3–4-latków wynosi d1 – a1,
- dla 4–5-latków wynosi d1 – c2,
- dla 6–7-latków wynosi d1 – d2².

W grupie dzieci najmłodszych śpiewanie piosenek rozpoczyna się od słuchania śpiewu nauczyciela i włączania się dzieci w jej łatwiejsze fragmenty. Priorytetowym zadaniem nauczyciela jest **dobór ciekawego repertuaru** ze zwróceniem uwagi na wartość tekstu, melodii, tempa i ogólną estetykę utworu.

Przeciętnie w ciągu jednego miesiąca powinno wprowadzać się dwie nowe piosenki. Większa liczba utworów zaproponowana do nauki sprawia, że dzieci znają utwory fragmentarycznie, dlatego śpiewają tylko wtedy, gdy towarzyszy im podkład z płyty CD lub innego nośnika. Nie o to w istocie

¹ Dorota Malko, *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu*, WSIP, Warszawa 1988, s. 29.

² Beata Podolska, *Z muzyką w przedszkolu*, WSIP, Warszawa 1979, s. 30.

chodzi. Dobrze nauczona piosenka powinna być trwałym dorobkiem ich umiejętności.

Kluczowym momentem w nauce piosenki jest jej prezentacja przez nauczyciela. Piosenkę należy znać na pamięć, zachowując jej wartości muzyczne, takie jak: rytm, intonacja, linia melodyczna, artykulacja, dykcja, naturalna mimika, odpowiednia siła głosu i ciekawa interpretacja. Nauczyciel podczas śpiewu powinien być zwrócony twarzą do dzieci, mieć z nimi kontakt wzrokowy i naukę piosenki prowadzić, posługując się swoim głosem³.

Akompaniament na instrumencie jest wskazany pod warunkiem, że nie ogranicza ruchu ani kontaktu wzrokowego z dziećmi oraz nie dominuje nad śpiewem. Sprawdza się gitara, ukulele, akordeon, skrzypce czy instrument klawiszowy.

W obecnej sytuacji nauczyciel ma do dyspozycji ogromny zasób piosenek do wykorzystania w pracy z dziećmi. Różne wydawnictwa prześcigają się w swoich propozycjach. Problemem nie tylko jest to, który utwór wybrać dla danej grupy wiekowej, by spełniał podane wcześniej kryteria. **Prawdziwym problemem jest nagminne odtwarzanie piosenki nagranej na płycie CD zamiast samodzielnego zaśpiewania jej przez nauczyciela.**

Zarówno dobór piosenki, jak i jej pierwsza prezentacja mają wpływ na autentyczne przeżycie estetyczne, zachwyt i wzruszenie dziecka. Oczywiście, że efekt zależy od jakości i sposobu wykonania utworu. Jeżeli nauczyciel czuje się niepewnie w prawidłowym śpiewaniu piosenki, może skorzystać z akompaniamentu nagrałego na płycie lub wykonać ją razem z wykonawcą nagramym na płycie. Korzystając z podkładu płyty, należy pamiętać, że nie zwalnia to nauczyciela ze znajomości tekstu piosenki na pamięć i wspólnego śpiewania.

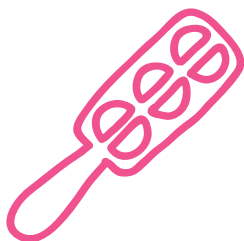
Wprowadzając nową piosenkę, warto pomyśleć o sposobach, które koncentrują uwagę dziecka. Podczas śpiewania nauczyciel może wykorzystać ilustracje związane z tekstem, przedmioty, o których jest mowa w piosence, różne kukiełki, pacynki, a także ruch, którego celem jest szybsze zapamiętanie treści.

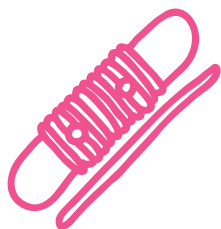
Podczas nauki piosenki **tekstu nie oddzielamy od melodii**. Tekst jest łatwiej przyswajalny z melodią, a często trudniejsze fragmenty melodii szybciej kojarzone są z towarzyszącymi jej słowami.

Przykładowy sposób prezentacji nowej piosenki:

- Zaśpiewanie piosenki przez nauczyciela, wywołanie zainteresowania samym śpiewem. Pierwszy odsłuch piosenki powinien zrobić na dzieciach tak duże wrażenie, by chciały z własnej woli usłyszeć ją jeszcze raz, dlatego konieczne jest przygotowanie przez nauczyciela ciekawego wykonania utworu. Podczas wstępnego słuchania piosenki dzieci nie wykonują żadnych ćwiczeń i poleceń.
- Ponowne zaśpiewanie piosenki i skierowanie pytań do dzieci, np. O czym była piosenka? Kto w niej występował? Co się w piosence działo? Wyjaśniamy, gdy jest taka potrzeba, niezrozumiałe słowa, określenia, pojęcia, zwroty.

³Dorota Malko, op. cit., s. 38.

- Kolejny śpiew nauczyciela z propozycją prostego ruchu lub włączenia się dzieci do wspólnego zaśpiewania fragmentów piosenki. Można zmienić pozycję z siedzącej na stojącą lub zaproponować dzieciom wysłuchanie jej podczas wspólnego marszu.

Przedstawiony sposób stanowi tylko fragment całych zajęć. Podczas ich trwania wracamy do wprowadzanej piosenki, np. przy zabawie rytmicznej opartej na fragmentach piosenki, przy ćwiczeniach intonacyjnych, artykulacyjnych czy oddechowych. **Poznane przez dzieci piosenki warto wykonywać różnymi sposobami.**

Propozycje zabaw:

- Nauczyciel rozpoczyna śpiewać dobrze znaną dzieciom piosenkę.
- W pewnym momencie przerywa ją, a dzieci cicho powtarzają jak echo dany fragment.
- Nauczyciel sam śpiewa urywek piosenki. Kiedy zatrzyma się, dalej śpiewają dzieci, a gdy zacznie ponownie, dzieci znów cichną itd.
- Piosenka jest wykonywana bezdźwięcznie, dzieci poruszają tylko ustami.
- Utwór śpiewamy normalną głośnością, ale na znak osoby prowadzącej nagle głos zanika i dalej śpiewamy „głucho” aż do momentu otrzymania następnego znaku.
- Wszyscy, siedząc w kucki, zaczynają cicho śpiewać piosenkę i w trakcie śpiewania powoli wstają. Im stają się wyżsi, tym głośniejszy jest śpiew i odwrotnie.
- Śpiewając, dzieci jednocześnie okazują różne emocje, np. zmęczenie, rzeźkość, smutek, niezadowolenie itp.
- Przedszkolaki śpiewają utwór przez mikrofon.
- Śpiew rozpoczyna jedno dziecko, a po umówionym znaku dołącza się następne, i następne itd. Na koniec piosenkę wykonują wszyscy razem.

Warto jeszcze wspomnieć o zasadach ochrony głosu dziecka.

Do podstawowych norm należą:

- prowadzenie zajęć w czystych, dobrze przewietrzonych pomieszczeniach;
- zezwolenie na śpiew tylko z umiarkowaną siłą głosu;
- utrzymywanie śpiewu w skali tylko z umiarkowaną siłą głosu;
- utrzymywanie śpiewu w skali dostosowanej do możliwości dziecka;
- unikanie śpiewu na dworze przy wietrznej lub mroźnej pogodzie oraz podczas intensywnego ruchu;
- unikanie śpiewu przy długo trwającej jednakowej postawie ciała (dłuższe siedzenie, stanie);
- wyłączenie dziecka przy oznakach chrypki (bez oznak przeziębienia) z zajęć głosowych i skierowanie go do lekarza⁴.

Poza śpiewaniem piosenki przez nauczyciela, własny śpiew dziecka jest najbardziej dostępną formą działalności muzycznej w przedszkolu. Forma ta rozwija słuch dziecka i wyrabia jego sprawności głosowe. Na śpiewie opierają się inne formy wychowania muzycznego. Przy śpiewanej piosence dzieci poruszają się, grają na instrumentach perkusyjnych, przedstawiają proste inscenizacje, tańczą⁵.

⁴Dorota Malko, op. cit., s. 31.

⁵Krystyna Przybylska, *Wychowanie muzyczne w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1977, s. 83.

2. Ruch przy muzyce. Rodzaje zabaw ruchowych ze śpiewem. Ruch przy muzyce – opowieść ruchowa. Ruch przy muzyce – taniec

Muzyka jest dziedziną sztuki, która doskonale wpływa na rozwój ruchowy dziecka, zaspokaja jego pierwotną i wrodzoną potrzebę ruchu. Pracę nad ruchową ekspresją dziecka rozpoczynamy od podporządkowania ruchu ciała rytmowi muzyki. Będą to:

- swobodne reakcje ruchowe (szczególnie w młodszych grupach),
- ćwiczenia chodu – marsze (podkreślane klaskaniem, instrumentami perkusyjnymi),
- powtarzanie na zasadzie echa krótkich tematów rytmicznych, granych lub wystukiwanych przez nauczyciela. Rytmu te mogą być odtwarzane za pomocą dowolnych form ruchu, np. klaskania, tupania, uderzania o uda itd.⁶

Rozwijanie tych umiejętności wymaga regularnych zabaw i ćwiczeń. Powiązanie rytmu z wypowiedzianymi słowami przynosi dobre efekty. Kiedy dzieci rytmicznie maszerują, wypowiadając jednocześnie słowa krótkiego wierszyka lub grając na instrumencie perkusyjnym, czują rytm wieloma zmysłami. To polisensoryczne oddziaływanie skutecznie wpływa na kształtowanie ich poczucia rytmu.

Ze względu na to, że piosenka odgrywa ważną rolę w umuzykalnieniu dziecka, wyróżniamy następujące rodzaje zabaw ze śpiewem:

- **Zabawy ilustracyjne** – polegają na przedstawianiu treści piosenki prostymi ruchami. Treść piosenki narzuca określony rodzaj ruchu, choć dzieci mogą przedstawiać także swoje pomysły, które nauczyciel dyskretnie porządkuje, po to, by były zgodne z rytmem, charakterem czy dynamiką utworu.
- **Zabawy inscenizowane** – występuje w nich podział na role zespołowe lub solowe. Mogą być wysnute z tekstu piosenki charakteryzującej się pewną akcją. Dzieci mogą odegrać scenkę, w której będą miały możliwość zarówno wypowiedzenia się, jak i do zastąpienia mowy śpiewem improwizowanym. Aby zabawę uatrakcyjnić, warto w inscenizacji zastosować rekwizyty.
- **Zabawy rytmiczne ze śpiewem** – polegają na odtwarzaniu rytmu śpiewanej piosenki. Dobierając utwór, bierzemy przede wszystkim pod uwagę jego rytm, który powinien być prosty i łatwy do zapamiętania. Podobnie proste powinny być elementy ruchu, które muszą być powiązane logicznie z budową melodii. Są to: bieg, skoki obunóż, podskoki z nogi na nogę, klaskanie, tupanie itp.
- **Zabawy taneczne** – są dobrym przygotowaniem do tańca. Wybieramy piosenki w rytmie tanecznym i podczas tych zabaw stosujemy znane dzieciom już kroki taneczne⁷.

Zabawy ruchowe podczas zajęć umuzykalniających to nie tylko zabawy ze śpiewem. Wyróżniamy także zabawy ruchowe przy akompaniamencie instrumentów.

⁶ Dorota Malko, op. cit., s. 44.

⁷ Beata Podolska, op. cit., s. 28.

Należą do nich:

- zabawy z zakresu techniki ruchu,
- zabawy uwrażliwiające na różne elementy muzyki,
- opowieści ruchowe,
- tańce⁸.

Celem zabaw przy akompaniowaniu instrumentu jest **ściśle połączenie muzyki z ruchem**. Muzyka powinna zastępować polecenia słowne, kierować przebiegiem zabawy i sprawiać, że dzieci zareagują na słyszane zmiany zachodzące w rejestrach, dynamice, rytmie, artykulacji czy barwie. By akompaniament spełniał taką rolę, powinien być wykonany na dobrym poziomie. Nie każdy nauczyciel przedszkola potrafi grać na fortepianie, powinien jednak korzystać z instrumentów perkusyjnych z włączeniem także tych, które mają określoną wysokość dźwięku, jak np. ksylofony czy dzwonki diatoniczne lub chromatyczne. Akompaniament na instrumentach perkusyjnych wymaga także solidnego przygotowania. Zagranie na bębnie czy tamburynie z utrzymaniem jednakowego tempa jest zadaniem wymagającym od nauczyciela starannego przygotowania do zajęć.

Do zabaw z zakresu techniki ruchu należą tzw. zabawy orientacyjno-porządkowe doskonalące sprawne ustawianie się w kole, w rozsypce, w parach czy w rzędzie, z odnalezieniem siebie w przestrzeni. Dążymy w nich do tego, aby dziecko przez zabawę potrafiło w wyznaczonej przestrzeni zmieniać sprawnie kierunek marszu czy sposób ustawienia.

Zabawy uwrażliwiające na różne elementy muzyki inicjują reakcje dzieci na elementy muzyki wyraźnie występujące w akompaniowaniu. Dziecko powinno reagować na tempo i jego zmiany, czas wybrzmiewania dźwięków i długość pauzy, rytm, dynamikę, metrum, barwę dźwięków czy budowę formalną.

Szczególną rolę odgrywają tu zabawy inhibicyjno-incytacyjne, czyli hamująco-pobudzające. Zabawy te przeprowadza się drogą zaskakiwania dzieci przejściem do ruchu pobudzającego lub przeciwnie – do ruchu hamującego. Do ćwiczeń inhibicyjno-incytacyjnych wprowadza się różne czynności ruchowe, takie jak: zmiana kierunku, skok, podskok, przeskok, klękanie, obrót, równowaga, a także zmiany w ustawieniu. Oczekiwany rezultat będzie możliwy, gdy rytm lub muzyka będą starannie dobrane, uporządkowane i zaskakujące dzieci w różnych elementach zabawy.

Opowieści ruchowe – to zabawy wysnute z bajki, wiersza, piosenki lub zwykłego codziennego wydarzenia. Opowieści towarzyszy muzyka improwizowana przez nauczyciela, muzyka wybrana z płyty lub zagrana na instrumencie perkusyjnym. Nastrój wywołany słowami, muzyką lub rytmem wyzwala twórczą inwencję dziecka. Jest to sytuacja otwarta, dziecko decyduje, w jaki sposób przedstawi ruchem słyszaną opowieść.

Tańce – to forma wymagająca od dziecka wyrobienia cech, takich jak pamięć, orientacja, wrażliwość słuchowa uwaga, a także wycucia zwrotów zakończeniowych i opanowania podstawowych kroków tanecznych⁹. Naukę tańca rozpoczynamy więc u dzieci 5–6-letnich od osłuchania z melodią, potem odbywa się wprowadzenie podstawowego kroku i figur, a dopiero później łączymy to w całość, pracując nad estetyką ruchu i zapamiętaniem kolejności figur.

⁸ Dorota Malko, op. cit., s. 51.

⁹ Dorota Malko, op. cit., s. 52.

3. Gra na instrumentach. O czym warto pamiętać podczas wprowadzania i wykorzystywania instrumentów perkusyjnych

Dzieci bardzo lubią grać na instrumentach. Zainteresowanie dźwiękami wykazują już od najmłodszych lat. Uderzanie różnymi przedmiotami o inne stanowi często ich ulubioną zabawę, dostarczającą radości i wywołującą chęć ciągłego powtarzania. Należy podtrzymywać to zainteresowanie, organizując w przedszkolu liczne zabawy z dźwiękami wydawanymi przez patyki, kamyki, klocki drewniane bądź plastikowe. **Warto też z dziećmi tworzyć własnoręcznie przygotowane instrumenty**, jak np. pojemniki plastikowe wypełnione grochem, soczewicą czy kamykami. Te niekonwencjonalne instrumenty dostarczają wielu różnych wrażeń słuchowych, rozbudzają zainteresowanie i chęć działania.

Instrumenty najczęściej stosowane w przedszkolu, to instrumenty perkusyjne, takie jak: bębenek, tamburyn, grzechotka (marakas), kołatka, drewnienka (klawesy), trójkąt, tarka, talerze, janczary, tonbloki. Do instrumentów o określonej wysokości dźwięków należą: dzwonki diatoniczne lub chromatyczne, ksylofony, metalofony, pianino, flet czy flażolet¹⁰. Aby zapewnić swobodny wybór instrumentów do grania podczas zabaw rytmicznych lub instrumentacji piosenki, warto zgromadzić po kilka egzemplarzy tych instrumentów. Nauczyciel podczas swojego akompaniamentu może wykorzystywać każdy instrument, którym biegle się posługuje, np. skrzypce, pianino, gitarę, ukulele, organki. Nie chodzi o to, by być wirtuozem gry na instrumencie, lecz by swobodnie grać podczas rytmizowania zabaw lub akompaniowania sobie przy śpiewaniu piosenek. **Żywy akompaniament i śpiew mają o wiele większą moc oddziaływania niż mechaniczny podkład czy odsłuchiwanie piosenek z płyty.**

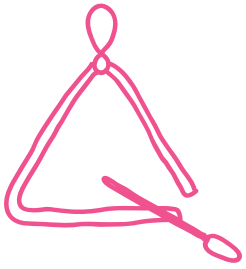
Instrumenty przeznaczone dla dzieci warto umieścić w dostępnym miejscu. **Kącik muzyczny** to miejsce, które zawsze przyciąga uwagę dzieci i zwykle cieszy się ich dużym zainteresowaniem. Ułożone w dogodnym miejscu instrumenty ułatwiają także pracę nauczycielowi przy używaniu ich podczas zajęć umuzykalniających. Szybciej można po nie sięgnąć i sprawniej odłożyć.

Aby dzieci mogły swobodnie się bawić, doświadczać i rozwijać ekspresję muzyczną, kącik powinien być mądrze i bogato wyposażony. Przydaje się dobry odtwarzacz muzyki, słuchawki do indywidualnego słuchania, walkmany, przybory do tańca, zabaw czy improwizacji ruchowych. Mogą to być kolorowe chusteczki, wstążki, piórka, linki, laski bądź zwiewne folie. By zachęcić dziecko do własnej aktywności twórczej, warto wzbogacić kącik muzyczny także w różne niekonwencjonalne instrumenty, które będą inspiracją do własnych poszukiwań. Takimi instrumentami są rozmaite instrumenty etniczne, jak bongosy, kije deszczowe, kalimby, shakery, żabki guiro czy pudełka akustyczne.

Atrakcją przyciągającą dzieci do kącika muzycznego mogą być także instrumenty perkusyjne wykonane samodzielnie przez dzieci bądź z pomocą nauczyciela lub rodziców.

Z reguły nauczyciele niechętnie udostępniają te wszystkie skarby w czasie swobodnie podejmowanych zabaw przez dzieci, obawiając się zbyt głośnego użytkowania, dlatego ustalenie zasad i reguł korzystania z kącika oraz znajdujących się tam skarbów znacznie ułatwia życie pozostałym członkom społeczności przedszkolnej, jednocześnie dając radość tym, którzy muzykują.

¹⁰ Dorota Malko, op. cit., s. 56.

Wystarczy przygotować w kątku konkretne zadania i zabawy do wykonania, a hałasowanie zamieni się w owocne działanie. Do tworzenia i wykonywania zadań mogą pobudzać np. umieszczone tam ilustracje, historyjki obrazkowe, które dzieci mają opowiedzieć za pomocą wybranych instrumentów, a także przygotowane przez nauczyciela karty z rytmami, do których trzeba dobrać wg własnego uznania instrumenty, wymyślić rytm i zaprezentować koledze, koleżance, wszystkim dzieciom lub nauczycielowi.

Naukę gry na instrumentach najlepiej rozpoczynać od wprowadzenia grzechotki i kołatki, gdyż ruch ręki przypomina klaskanie, które dziecko ma już zwykle opanowane. Następne mogą być instrumenty uderzane palcami prawej dłoni, takie jak bębenek i tamburyn, a dopiero po nich powinny się pojawić instrumenty o stosunkowo dużej powierzchni uderzanej pałeczką – bębenek, pojedynczy talerz, trójkąt i talerze podwójne. Na końcu należy wprowadzić instrumenty wymagające trafienia pałeczką w określone płytki, a więc ksylofony i metalofony, dzwonki chromatyczne czy diatoniczne¹¹.

Instrumenty perkusyjne w pracy z dziećmi wykorzystujemy w ćwiczeniach **słuchowych, rytmicznych oraz ruchowych**. Służą także do grania **akompaniamentu do piosenek i rozwijania inwencji twórczej**.

Zabawy rozwijające percepcję słuchową z wykorzystaniem instrumentów, to zabawy uwrażliwiające na **barwę dźwięku**. Barwa jest cechą dźwięku, która pozwala odróżnić brzmienia różnych instrumentów lub głosu. W pracy nad kształtowaniem wrażliwości na barwę bierzemy pod uwagę wyraźne różnice barwy wynikające z różnorodności źródeł dźwięku, takich jak:

- instrumenty muzyczne,
- głosy,
- efekty akustyczne w przyrodzie,
- efekty akustyczne w otoczeniu.

Percepcja słuchowa to także określanie kierunku dźwięku, gęstości, czyli rozpoznawanie, ile instrumentów gra w danym momencie, a także zabawy określające, czy dźwięki pochodzą z bliskiej czy dalszej odległości. Są to niezmiernie ważne zabawy, przygotowujące dzieci także do nauki czytania.

Stosowanie instrumentów w **zabawach rytmicznych**, to przede wszystkim rytmiczowanie nimi tekstu mówionego lub śpiewanego przez dzieci, odtwarzanie rytmu wyklaskiwanego lub granego przez nauczyciela. Do gry na instrumencie podczas śpiewania lub recytowania możemy dołączyć jeszcze **ruch** polegający na tym, że dziecko gra, mówi rytmicznie i wykonuje w miarę możliwości określoną aktywność, np. marsz, podskok, tupanie, skłon¹².

Wykonując **akompaniament do piosenki**, dzieci mogą opierać się na rytmie utworu lub na jego stronie metrycznej. Przy doborze instrumentów do piosenki bardzo ważny jest wybór instrumentów z uwzględnieniem długości wydobywanych z nich dźwięków, jak i uwzględnianie barwy ich brzmienia.

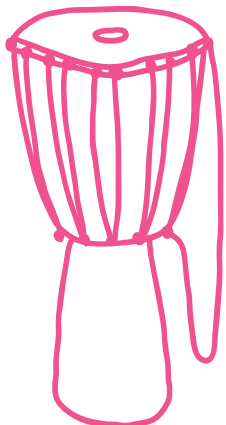
Gra na instrumentach może przebiegać w następujący sposób:

- wspólne granie z przydziałem poszczególnych fragmentów piosenki grupom dzieci lub pojedynczym dzieciom,
- swobodna instrumentacja piosenki bez uprzedniego jej planowania, gra według pomysłu każdego dziecka,
- swobodna interpretacja według pomysłu dyrygenta,

¹¹ Dorota Malko, op. cit., s. 57.

¹² Dorota Malko, op. cit., s. 58.

- gra na instrumentach podporządkowana rytmowi lub treści piosenki,
- gra zgodna z zapisem kompozytora¹³.

Instrumentację piosenki przygotowujemy wtedy, gdy dziecko dobrze opanowało piosenkę. Nigdy nie tworzymy jej na pierwszych lub drugich zajęciach, gdyż nauka piosenki wymaga czasu i wielu zabaw towarzyszących¹⁴.

Podczas korzystania z instrumentów na zajęciach umuzykalniających warto przemyśleć sposób ich rozdawania, zbierania, odkładania, by uniknąć hałasu i bałaganu. Zwracamy także uwagę na estetykę wydobywania dźwięków w czasie gry, unikając zbyt agresywnego i nieprzerysowanego grania.

Grę na instrumentach wykorzystujemy także do **zabaw rozwijających inwencję twórczą** dzieci. Oprócz instrumentów perkusyjnych niemelodycznych (bębenek, kołatka, trójkąt itd.) mogą to być także instrumenty perkusyjne melodyczne, np. dzwonki, ksylofony, wspomniane wcześniej kalimby czy flafolety. Improwizacje mają zwykle charakter swobodny, przypadkowy, wręcz ulotny, zaistniały w momencie powstania. Jednakże taka zabawa dostarcza wielu przyjemności i satysfakcji, sprawiających, że dziecko chce ponownie doświadczać takich sytuacji, przełamuje opory i wierzy w swoje możliwości.

Instrumenty są doskonałym środkiem dydaktycznym także podczas zabaw z wierszami, przysłowiami czy krótkimi opowiadaniem. Łączymy np. mowę dziecka z rytmem wygrywanym na instrumencie lub ilustrujemy instrumentem o ciekawym brzmieniu daną treść. Taka forma pracy oprócz rozwijania pomysłowości wpływa na rozwój mowy dziecka, jego pamięci i wyobraźni¹⁵.

4. Słuchanie muzyki

Percepcja słuchowa, czyli zdolność odbierania, rejestrowania i różnicowania dźwięków jest złożonym procesem poznawczym, prowadzącym do odbierania zjawisk lub procesów przez narządy zmysłów, np. ucho, oko, skórę. Rozwój sprawności percepcyjnych ma ogromne znaczenie dla rozwoju mowy i myślenia dziecka. Uwaga słuchowa warunkuje rozwój zmysłu słuchu i dlatego kształtowanie umiejętności słuchania muzyki jest ważnym zadaniem nauczyciela przedszkola¹⁶.

W przedszkolu dostępne są następujące formy rozwijania percepcji słuchowej:

- słuchanie mowy ludzkiej, odgłosów najbliższego środowiska i odgłosów natury,
- słuchanie śpiewu i gry na instrumentach w czasie zabaw i ćwiczeń,
- słuchanie muzyki bezpośrednio wykonywanej, tzw. żywej i muzyki mechanicznej¹⁷.

Słuchanie muzyki odbywa się w dwojaki sposób:

- jako wydzielony typ zajęć poświęcony głównie percepcji muzyki,
- przy okazji wszystkich pozostałych form wychowania muzycznego¹⁸.

Dzieci młodsze powinny rozpocząć słuchanie muzyki od słuchania piosenek śpiewanych przez nauczyciela, a potem zagranych na pianinie, flecie czy skrzypcach, jeżeli oczywiście nauczyciel posiada takie umiejętności. W starszych grupach można słuchać krótkich utworów instrumentalnych

¹³ Beata Podolska, op. cit., s. 46.

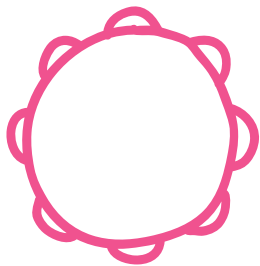
¹⁴ Beata Podolska, op. cit., s. 47.

¹⁵ Beata Podolska, op. cit., s. 48.

¹⁶ Beata Podolska, op. cit., s. 48.

¹⁷ Beata Podolska, op. cit., s. 49.

¹⁸ Dorota Malko, op. cit., s. 67.

trwających nie dłużej niż 1–3 minuty każdy. W sumie słuchanie muzyki w grupach starszych może dochodzić do 15–20 minut i tylko wtedy, gdy dzieci są muzyką zainteresowane. Gdy zauważymy oznaki znudzenia, dekoncentracji, powinniśmy słuchanie zastąpić inną formą aktywności, najlepiej, gdyby to była np. zabawa ruchowa.

Wprowadzając dzieci w świat słuchania muzyki, można wyodrębnić następujące formy, z uwzględnieniem zasady stopniowania trudności:

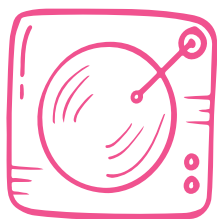
- słuchanie piosenek o wysokich walorach artystycznych,
- słuchanie muzyki instrumentalnej w połączeniu z opowiadaniem słownym nauczyciela,
- słuchanie utworów ilustracyjno-programowych z podaniem tytułu,
- słuchanie utworów bez podania tytułu i zachęcanie dzieci do własnej interpretacji słownej,
- słuchanie utworów ze skierowaniem uwagi dzieci na momenty istotne dla artystycznej jakości utworu,
- słuchanie bez żadnego ukierunkowania w celu dostarczenia dzieciom okazji do indywidualnego przeżycia artystycznego¹⁹.

Sprawdzonym sposobem wprowadzania dzieci w świat muzyki klasycznej, instrumentalnej jest metoda aktywnego słuchania muzyki w koncepcji Batii Strauss. Aktywne słuchanie muzyki odbywa się jak zabawa, podczas której dzieci zdobywają doświadczenie w czasie kolejnych etapów. Każdy etap tej metody to nabywanie nowych doświadczeń muzycznych oraz odkrywanie walorów i tajemnic tkwiących w muzyce.

Etapy pracy z utworem:

- fabularyzowanie muzyki połączone z prostymi ruchami rytmicznymi,
- interpretacja w tańcu,
- gra na instrumentach,
- połączenie tańca z instrumentacją,
- mówienie o muzyce (tylko wtedy, gdy dziecko doświadczyło danej muzyki).

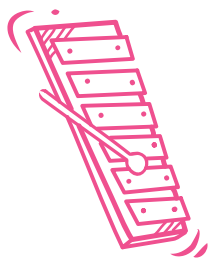
Metoda Batii Strauss pozwala dzieciom uczestniczyć w utworze muzycznym, przeniknąć do jego struktury, odczuwać i przeżywać radość wspólnoty tworzenia. Nauczyciele natomiast mają możliwość rozwijania aktywności twórczej własnej i dziecka, nawet jeśli nie mają dużego doświadczenia muzycznego²⁰.

¹⁹ Beata Podolska, op. cit., s. 53.

²⁰ Martyna Skiba, Aktywne słuchanie muzyki według Batii Strauss, „Wychowanie w Przedszkolu 1/2009”.

5. Tworzenie muzyki

W przedszkolu wykorzystujemy wszystkie formy wychowania muzycznego do rozwijania twórczych dyspozycji dzieci. Nauczyciel powinien stwarzać klimat i sytuacje sprzyjające kształtowaniu postawy twórczej jak najczęściej, by takie działanie stało się nawykiem i wewnętrzną potrzebą dziecka.

Do podstawowych form ekspresji dziecięcej zalicza się:

- improwizowanie głosem,
- improwizacje melodyczne, rytmiczne i melodyczno-rytmiczne grane na instrumentach,
- improwizacje ruchowe do muzyki,
- integracja różnych form twórczości dziecięcej²¹.

Improwizowanie głosem rozpoczyna się zwykle od zabaw w śpiewanie swoich imion z wykorzystaniem melodii zasłyszanej od nauczyciela lub innego dziecka. Jest to naturalna sytuacja i nie należy się zniechęcać, tylko cierpliwie bawić się w takie zabawy. Po tym następuje zwykle wyśpiewanie przez dziecko odpowiedzi na zadawane śpiewem pytania nauczyciela i śpiewanki do krótkich wierszyków czy przysłów. W improwizacjach głosowych dążymy do tego, aby dziecko samodzielnie wyśpiewało swoją opowieść o zdarzeniu, sytuacji, przygodzie. Inspiracją mogą być następujące tematy: „Gdzie byłeś i co robiłeś w niedzielę?”, „Co się wydarzyło na urodzinach?”, „Ulubiona bajeczka” itp. Można zachęcać dzieci, aby towarzyszyły sobie w tych improwizacjach z wybranym instrumentem perkusyjnym. Takich zabaw nie należy przeciągać, mogą w grupie najstarszej trwać do 5 minut, następnie warto zaproponować zabawę ruchową.

Improwizacje instrumentalne, to wykorzystanie do zabaw twórczych instrumentów perkusyjnych niemelodycznych, melodycznych oraz innych źródeł dźwięku, takich jak brzękadełka, gwizdki, terkotki, różnej wielkości klocki, szeleszczące papierki, butelki napełnione wodą. Dostarczenie dzieciom tych różnie „grających” przedmiotów zachęca je do eksplorowania, odkrywania, cieszenia się usłyszonym efektem. Improwizacje grane mogą być trojakiego rodzaju:

- melodyczne,
- rytmiczne,
- melodyczno-rytmiczne²².

Ćwiczenia przygotowujące do improwizacji na instrumentach, to zabawy w szukanie dźwięków przypominających odgłosy wiatru, deszczu, szumu drzew, zwierząt czy różnych pojazdów. Można je rozpocząć także od propozycji, aby dziecko „opowiedziało” obrazek bez słów, dobierając pasujący instrument do treści. Podobne, ale trochę trudniejsze zadanie dotyczyć może „zagrania” historyjki obrazkowej lub wysłuchanej bajki. Dobrą okazją do zagrania improwizacji jest wykorzystanie wierszyków, które dzieci znają na pamięć. Na podstawie jednego utworu możemy zrealizować wiele pomysłów. Warto także zachęcać dzieci do swobodnego wygrywania rytmów i muzyki bez werbalizowania treści.

Improwizacje ruchowe są bardzo lubianą przez dzieci formą zabawy. Podczas pobytu dziecka w przedszkolu w ciągu całego dnia jest wiele momentów, w których możliwe jest prowadzenie takich zabaw. Zajęcia umuzykalniające

²¹ Anna Dasiewicz-Tobiasz, Umuzycznienie w przedszkolu, WSiP, Warszawa 1977, s. 76.

²² Anna Dasiewicz-Tobiasz, op. cit., s. 77.

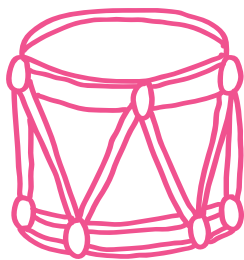

za pomocą muzycznych inspiracji jeszcze bardziej zachęcają wychowanków do ruchowych improwizacji. Polegają one na naśladowaniu ruchów zwierząt czy wyrażaniu ruchem i gestem zjawisk przyrody, np. wiatru, tańca liści, fal. Twórczą aktywność ruchową rozwijają także zabawy interpretujące utwory instrumentalne lub improwizowane przez nauczyciela. Podczas nauki tańców dzieci często wymyślają własne układy, bawiąc się takimi sytuacjami. Zainspirowane rytmem i muzyką kontynuują ruchową wypowiedź po swoimemu.

Integracja form twórczości dziecięcej na zajęciach umuzykalniających to improwizacje werbalne lub śpiewane, często połączone z ruchem czy grą na instrumencie. Dziecko bardzo łatwo przechodzi z jednej aktywności do drugiej, nierzadko wykonując je równocześnie. Bawiąc się lalkami, ludzikami lub rysując, wymyśla swoje piosenki, tworzy dialogi, by następnie wyrazić swoją wizję zabawy ruchem bądź rytmicznym uderzaniem w coś.

Podczas słuchania muzyki nauczyciel może zaproponować dzieciom oddanie charakteru słuchanego utworu instrumentalnego lub piosenki przez namalowanie albo zaznaczenie kredką, pędzlem czy figurami występujących w nich elementów muzyki, takich jak rytm, tempo czy dynamika. Wartościowym zabiegiem jest wyrażanie przez dziecko swoich wyobrażeń, marzeń przywołanych słuchaną muzyką w formie swobodnej, dowolnej pracy plastycznej. Będzie to aktywność pozwalająca dziecku na wyrażenie swoich emocji, pomysłów, nastrojów.

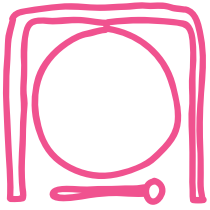
6. Praktyczne wskazówki, przydatne w prowadzeniu zajęć umuzykalniających

Formy wychowania muzycznego przedstawione w szkoleniu stanowią podstawę organizowania zajęć umuzykalniających w przedszkolu. Oznacza to, że podczas każdego zajęcia umuzykalniających wszystkie te działania powinny być uwzględniane. Jedną z takich form jest zawsze dominująca, przez co nadaje odpowiedniego charakteru danym zajęciom i forma ta powinna być wskazana w ich temacie.

Przykładowe tematy zajęć umuzykalniających:

1. **Osluchanie lub nauka piosenki** pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.
(Wybieramy jeden wariant, tzn. albo będzie to osłuchanie, albo nauka piosenki. Decyzję podejmuje nauczyciel i zależy to od stopnia trudności danej piosenki).
2. **Zabawa ruchowa do piosenki** pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.
(Zabawa ruchowa do piosenki, która była wprowadzona na poprzednich zajęciach).
3. **Zabawa rytmiczno-ruchowa do piosenki** pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.
(Nauczyciel dokonuje wyboru, czy do danej piosenki będzie bardziej pasowała zabawa ruchowa czy rytmiczno-ruchowa, czy może inscenizowana lub taneczna).
4. **Zabawa inscenizowana** do piosenki pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.
5. **Zabawa taneczna** do piosenki pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.
6. **Śpiewanie indywidualne i grupowe** piosenki pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.
7. **Instrumentacja piosenki** pt. „Wiosna w błękitnej sukience”.

Przykładowy schemat zajęć umuzykalniających

I. Wprowadzenie

- Rytmiczny marsz po obwodzie koła – śpiewana powitanka
- Zabawa rytmiczna
- Ćwiczenia inhibicyjno-incytacyjne

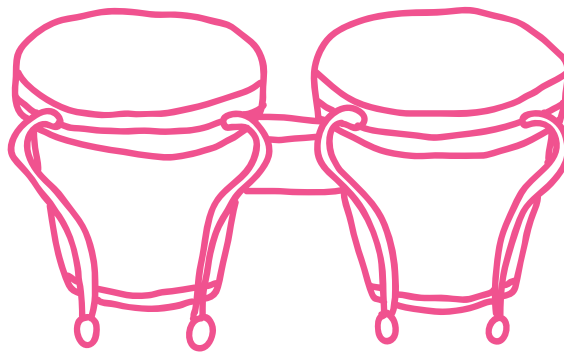
II. Rozwinięcie

- Słuchanie nowej piosenki
- Zabawa rytmiczno-ruchowa
- Ćwiczenia oddechowe
- Gra na instrumentach
- Zagadki słuchowe

III. Zakończenie

- Śpiewanie piosenki
- Marsz po obwodzie koła z piosenką na do widzenia

Formy wychowania muzycznego podczas zajęć często wzajemnie się przenikają i zająbiają. Nauczyciel jednakże winien być świadomy celu, który chce osiągnąć i wiedzieć, które z proponowanych aktywności najbardziej w realizacji celu pomogą. Refleksja nad tym, czego nowego dzieci podczas zajęć się nauczą, jakie zdobędą umiejętności i jakich postaw zostaną nauczone, jest podstawą każdego procesu dydaktycznego, również tego muzycznego. Umuzykalnienie w przedszkolu to szczególny rodzaj zajęć, podczas których rozbudzana jest wrażliwość estetyczna i potrzeba obcowania z muzyką. Warunkiem osiągnięcia zamierzonych celów jest rzetelne przygotowanie się do ich prowadzenia, porzucenie rutyny i schematu oraz ciągłe rozwijanie własnych kompetencji muzycznych.

7. Bibliografia

- Dasiewicz-Tobiasz A., *Umuzycznienie w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1977.
- Forecka-Waśko K., *W rytmie kroków i podskoków*, Harmonia, Gdańsk 2019.
- Kondracka-Szala M., *Edukacja muzyczna z metodyką*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020.
- Kwiatowska M. /red./, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, WSiP, Warszawa 1985.
- Malko D., *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1988.
- Podolska B., *Z muzyką w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1979.
- Podolska B., *Rytmika dla dzieci*, Impuls, Kraków 2012.
- Przybylska K., *Wychowanie muzyczne w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1977.
- Smoczyńska-Nachtman U., *Kalendarz muzyczny w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1988.
- Smoczyńska-Nachtman U., *Muzyka dla dzieci. Umuzycznienie według koncepcji Carla Orffa*, WSiP, Warszawa 1992.

